

TÜRK SANAYİ VE TASARIM TARİHİ ESERLERİ KOLEKSİYONU İÇİN ÖNEMLİ BİR BAŞLANGIÇ

İSTANBUL'DA BİR SANAYİ MÜZESİ

Prof. ÖNDER KÜÇÜKERMAN
MSÜ Mimarlık Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı
Bölümü Başkanı The International Committee for the Conservation of
Industrial Heritage (TICCIH) Türkiye Temsilcisi

Aralık ayı ortasında İstanbul'da yeni ve ilginç bir müze açıldı. Bu müzenin en önemli yanı, birçok yönden ülkemizdeki ilk kapsamlı örnek uygulama olması.

Sayın Rahmi M. Koç tarafından, bir Vakıf düşüncesi içinde hayata geçirilmiş bulunan bu "Sanayi Müzesi", gerek içinde yer aldığı tarihi yapı, gerekse bu yapının içinde sergilenen koleksiyonlarıyla Türkiye'de, müzeciliğin yeni ve çarpıcı bir boyutunu ortaya koyuyor.

HALIÇ'TE ESKİ BİR SANAYİ YAPISI OLAN "LENGERHANE" DEN SANAYİ MÜZESİ'NE

İstanbul, Haliç'te kurulan "Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi"nin içinde yer aldığı tarihi bina, bir anlamda Osmanlı dönemlerindeki maden döküm sanayinin olaylarına şahit olmuş. Eski ismi "Lengerhane", yani gemicilikte çıpa olarak kullanılan madeni araçların üretildiği bir sanayi binası.

Nitekim bu eski yapının müzeye dönüştürülmesi için yürütülen mimari restorasyon sırasında top güller ve "lenger"lere ait örnekler bulunmuş. Osmanlı dönemi döküm sanayinin bu gerçek ürünleri, eski lengerhanenin canlı olduğu günlerin sessiz ama anlamlı şahitleri olarak müzenin özel bir bölümünde sergileniyor. Haliç'teki tarihi "Lengerhane" binası aslında Bizans dönemin-

den kalan daha eski bir yapının kalıntıları üzerine Osmanlı döneminde yapılmış. Daha sonra maden döküm atölyesi olarak kullanılmış. Geçirdiği bir yangında harap olmuş. Son görevi ise Tekel'in ispirto deposu. Her yönden gerçek bir mimari miras özelliği taşıyor. O nedenle ki, böyle bir eserin sanayi müzesi olarak yeniden tasarlanıp biçimlendirilmesi, işin başlangıcındaki düşüncenin en hassas yanı.

Taş yapının iki yıl süren restorasyonu ve mekânların kullanılmasına için gerekli olan çelik konstrüksiyonlu taşıyıcı sistemden başlayan ve eserlerin sergilenmesi için yapılan her şey, özenle gerçekleştirilmiş. Camlı vitrinlerde kullanılan aydınlatma düzenlerine kadar birçok karmaşık olay başarıyla çözümlenmiş. Baştan sona kadar büyük bir özen ve titizlik gösterilmiş olduğu, Müze'nin her noktasında açık olarak izlenebiliyor.

Lengerhane'nin büyük mekânına bağlanan alt kat ise, Müze'nin ikinci kısmı. Müze'nin her iki bölümünde de olağanüstü bir restorasyon uygulaması yapılmış ve müzecilik tekniği bakımından ilginç yorumlar hayata geçirilmiş. Bunlar arasında belki de en ilginç olanı, eserlerin büyük bir kısmının sergilendiği alt kat mekânları içinde, bu eserlere elle dokunabilmek.

2100 metrekarelik bir alan kaplayan Müze mekânlarının planlanmasında şöyle bir yol iz-

lenmiş;

Giriş Katı: Denizcilik, havacılık araçları, bisiklet, motosiklet türleri, ulaşımda kullanılan çeşitli makinalar ve modeller.

Birinci Kat: Çeşitli türlerde buhar makinaları, denizcilik makinaları, sıcak havalı ve içten yanmalı motorlar ve bütün bu tarihi gelişimi gösteren çeşitli ölçeklerde modeller.

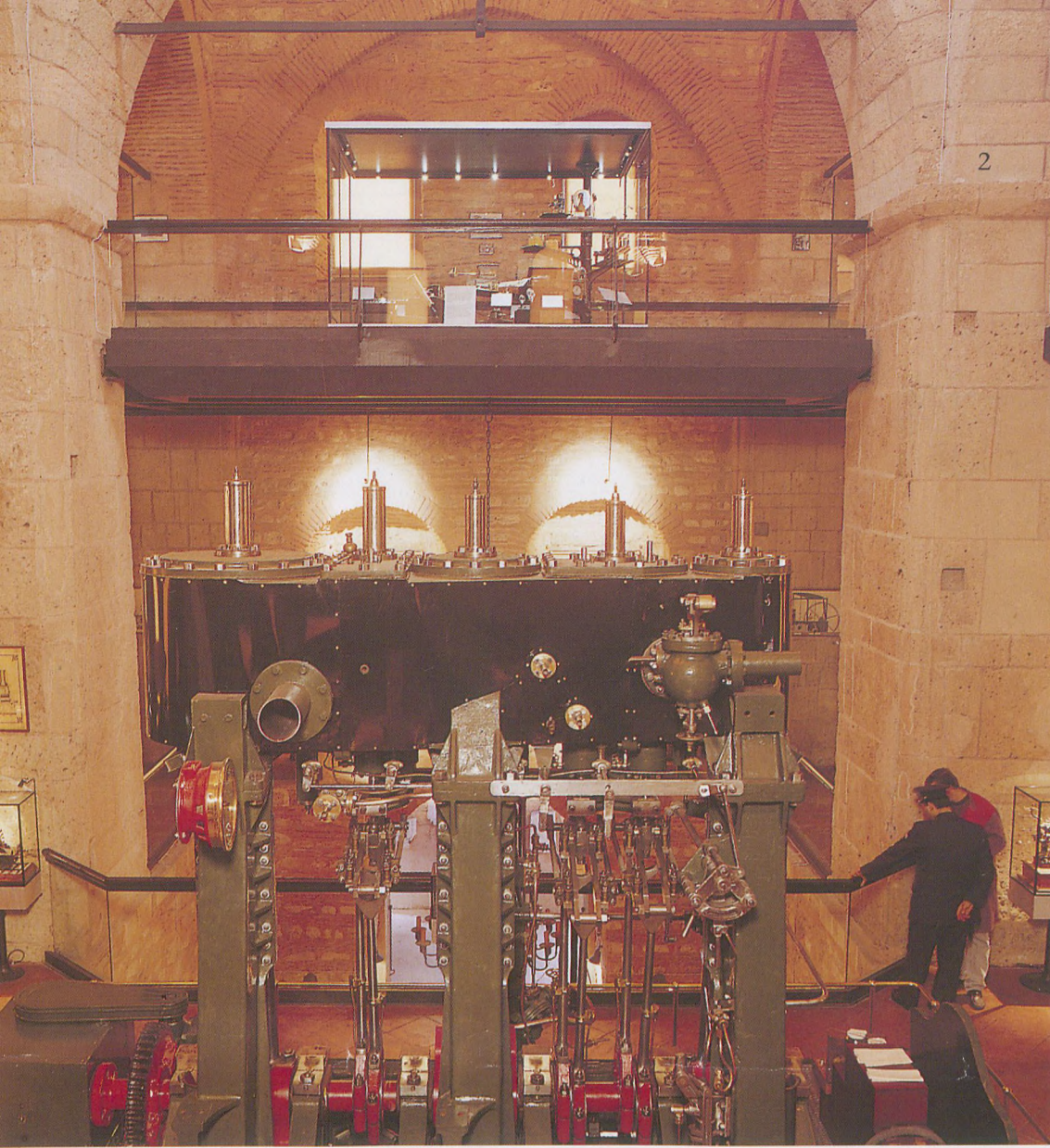
İkinci Kat: Bilim aletleri, gözlem araçları ve çeşitli iletişim araçları.

Müzenin açık kısımlarında da, Türkiye'de çeşitli dönemlerde kullanılmış olan tekne, lokomotif, tramvay gibi tarihi örnekler sergileniyor.

GELECEK İÇİN PROJELER

Haliç'in Hasköy bölgesinde açılmış olan Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'nin genel biçimlen-

1-Haliç'te kurulan Sanayi Müzesi'nin açık mekânlarında sergilenen eserler ve Müze'nin asıl mekânını oluşturan tarihi "Lengerhane"

2

ediliyor. Türkiye'nin sanayileşme dönemlerinin anılarını taşıyan bu örnekler, Sanayi Müzesi'nin ileride genişletilecek olan yapısı içinde yer alacak.

Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'ni gezenlerin, evlerine, işyerlerine döndüğü zaman, çevreye şöyle bir bakıp, neleri koruyarak gelecekte iyi bir koleksiyon oluşturulabileceğini düşünmeye başladığına eminim...

Nitekim hemen hemen dünyadaki birçok sanayi müzesi ve koleksiyonu başlangıçta böyle bir düşüncenin üzerinde hayata geçirilmiştir.

TÜRK SANAYİ TARİHİ'NİN ÇEVREMİZDEKİ SON ÖRNEKLERİNİ KURTARALIM

Çağdaş Türk sanayiinin içinden gelen Sayın Rahmi M. Koç'un Haliç'te kurduğu Sanayi Müzesi'nin, bence en önemli yönlerinden birisi, Türk sanayi tarihinin en doğru şekilde yazılmasını sağlayacak bir bilinci yaratacak ortamı ve örneği çok seçkin bir biçimde ve uluslararası normlarda ortaya çıkarmış olmasıdır. Çünkü her ülkede eski sanayi tesislerinin yenilenmesi ya

2-Eski Lengerhane'nin tarihi ortamı içinde sergilenen "Şirket-i Hayriye" vapurlarından "67 Kalender'in" buharlı ana makinası.

dirilişinden, gelecekte daha da genişletileceği ve Türk sanayi tarihinin geçmişteki dönemlerini göz önüne çıkaracak olan ürünlerin yoğun olarak sergilenacağı anlaşılıyor.

Belirli bir yaşım üzerinde olanların çok iyi tanıdığı bazı örnekler şimdiden müzede yerini almış. Bunlardan birisi, Kadıköy-Moda hattında ilk seferini 29 Ekim 1934 yılında yapmış olan bir tramvay. Bir diğeri ise, 1911 yılı, İngiliz yapımı olan ve "Şirket-i Hayriye" tarafından çalıştırılmış bulunan "Kalender" vapurunun ana makinası.

Öte yandan, Osmanlı döneminden başlayarak, Türk sanayi tarihini günümüze kadar korunarak gelebilen örneklerinin de bulunduğu bu müzede, diğerlerinin de yer alabilmesi için çalışmaların yürütülmekte olduğu anlaşılıyor. Yakın dönemlerin Türk denizciliğinin ilk örneklerinden "Liman 2", "Gonca", "68 Güzel Hisar", "Saray" gemileri, "Turgut Alp" mavnası restore

3-4-Sanayi Müzesi'nin denizcilikle ilgili bölümünde yer alan gerçek bir kaptan köşkü içindeki harita ve telsiz mekanları.

3

4

8

9

5-6- İstanbul, Haliç'te açılan Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'nde bisiklet ve motorsiklet sanayiinin tasarım yönünden evrimini gösteren bölümden görünüş. Bu bölüm özellikle bisikletle yakından ilgilenenler için çok ön emli.

7- Sanayi Müzesi'nin yol silindri ve çekici makinelerin sergilendiği bölümünde, özenle hazırlanmış tarihi örnekler, elinizle dokunabileceğiniz kadar yakın.

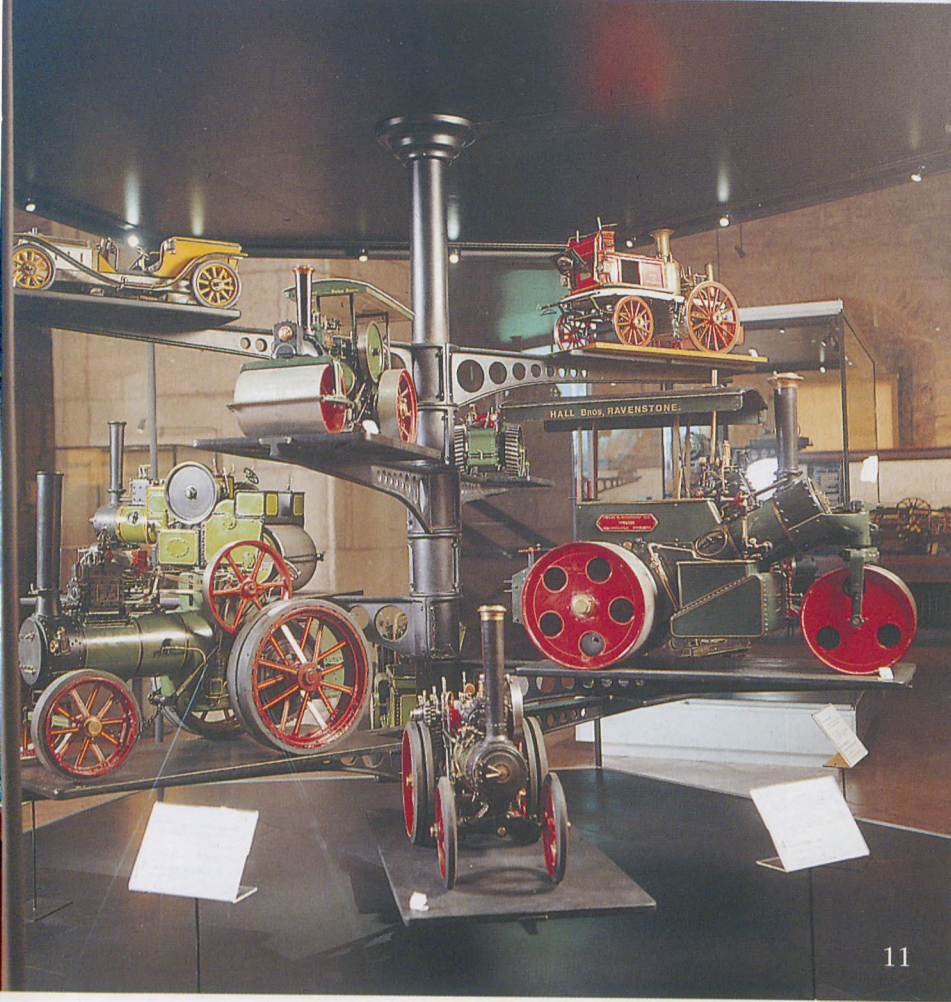
8- Havacılık sanayiinin olağanüstü hızlı gelişiminin ilk adımlarını gösteren modellerin sergilendiği bölümün genel görünümü.

9- Demiryolu sanayiinin değişik dönemlerini gösteren modeller ritini, bu konuya ilgi gösteren ve koleksiyon oluşturanlar açısından çok önem taşıyor.

10

10- Otomotiv Sanayiinin ve tasarımının gelişimini açıklayan araba modelleri bölümünden görünüş.

11

12

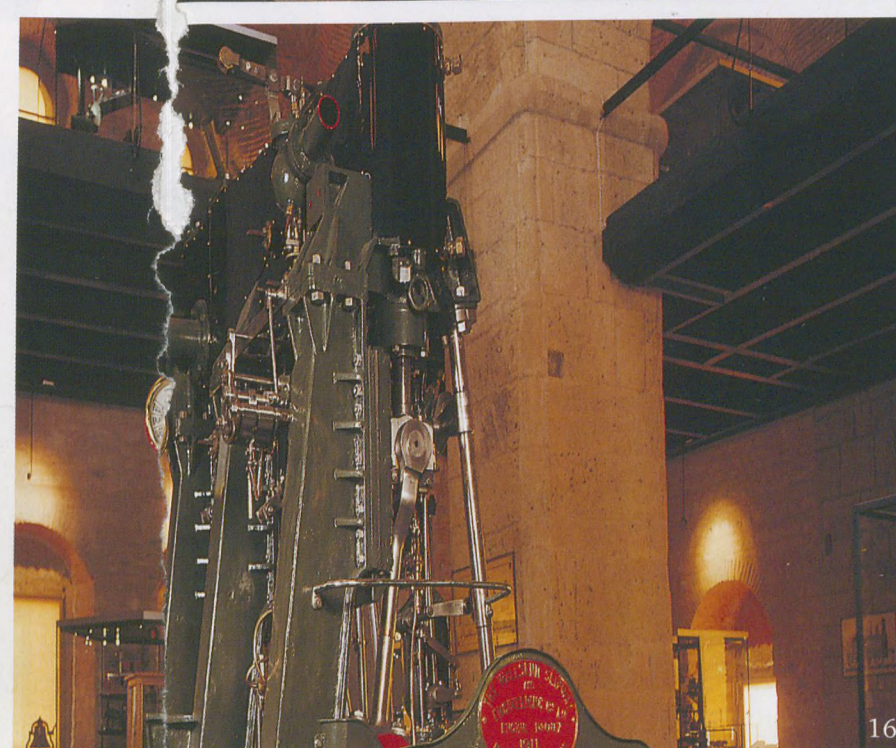
15

13

14

16

11- Sanayi Müzesi'nde otomotiv sanayiini ve tasarımının gelişimini gösteren modeller.

12- Denizcilikte kullanılan eski teknolojiyi gösteren gerçek bir kaptan köşkü ve içinde yer alan çeşitli ürünler.

13- Deniz altındaki çalışmalarda kullanılan eski dalgıç sistemlerinden örnekler.

14- 15- Sanayi Müzesi'nde denizcilikle ilgili sanayi ürünlerinin sergilendiği bölümün genel görünümü.

16- "Şirket-i Hayriye" vapurlarından "67 Kalender" in buharla çalışan ana makinası.

da yıkılması sırasında hiç durmadan hurdaya çıkarılan eski makineler, aletler ve ürünler, özenle seçilerek bu gibi müzelerde "tarihi yazacakları" ortamlarda yerlerini alırlar. Böylece üretimi dönemini tamamlayan makineler ve bunların seçilmiş ürünleri, artık çok yönlü bir okul gibi işlev görmeğe başlarlar. Sanayi Müzeleri, bütün dünyada böyle bir düşüncenin en önemli tamamlayıcılarıdır.

Yoksa, sanayi gelişiminin geçirdiği çarpıcı değişim, gelecekteki genç kuşaklara nasıl anlatılacaktır? Nitekim böyle bir süreci daha önce yaşamış olan ülkeler, bu konuya büyük önem vermektedir. 18. yüzyıl'da bütün dünyayı sarsarak Sanayi Devrimini başlatmış olan İngiltere'de böyle bir duyarlılığın etkili örnekleri olan irili ufaklı yüzlerce "sanayi müzesi" ya da "tasarım müzesi" hatta bütünüyle bir müze gibi korunup geliştirilmiş sanayi şehrileri vardır. Bütün dünyada aynı amaçla kurulmuş müzelerin sayısız örneği bulunmaktadır.

Aslına bakılırsa bütün bu girişimler sadece birer müze ya da koleksiyon değil, her ülkenin her dönemin üretim ve kimliğini koruyan, hatta geniş kitleler için bir anlamda çok yönlü ve dolaylı olarak eğitim rolü olan önemli projelerdir. Yani sanayi müzeleri, sadece sanayicileri ilgilendiren nostaljik projeler değil, konu ile ilgili her kesimin kendi ölçeğinde ilgilenmesi gereken, çok yönlü bir eğitim düşüncesinin çok ya-

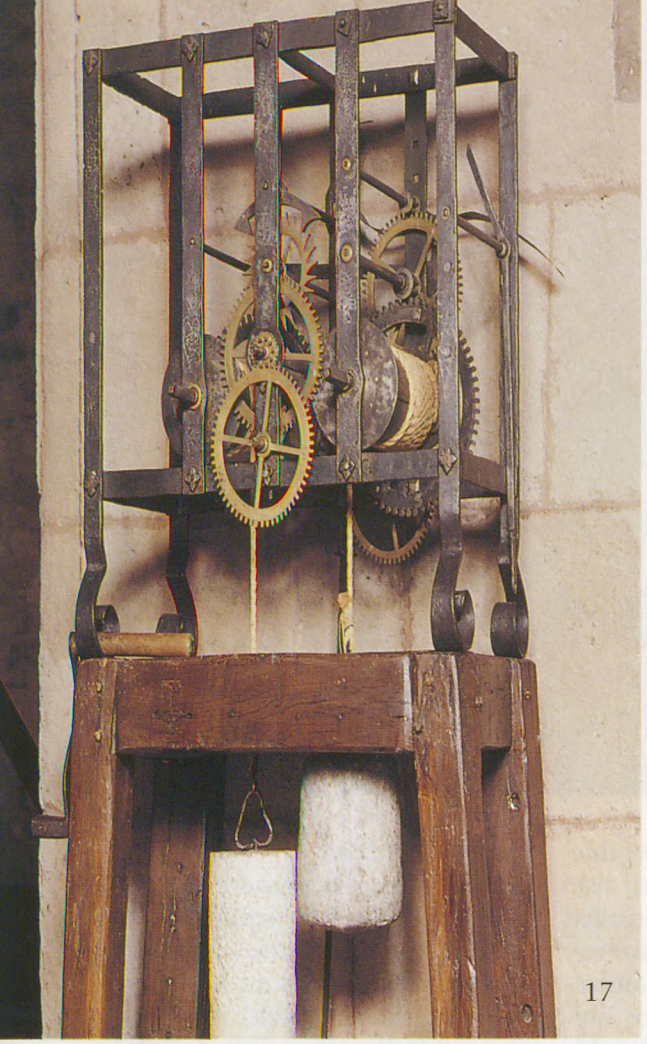
rarlı ürünleridir.

Sanayi tarihi müzelerinin genellikle ilginç bir özelliği daha vardır... Bu müzelerde sergilenen eserleri izleyenler, o an bile günlük hayatta kullandıkları birçok ürünün tarihi gelişiminin geçirdiği çarpıcı değişimlerini kısa sürede görebilir. Yani, günlük hayatta kullandığı ürünlerin ve onları üreten sanayiın ataları daha şimdiden müzelerin vitrinine girmiştir. O nedendir ki bu gibi müzelerde sanayi tarihinin çığırın bir şekilde yaşadığı gelişimin hızı, çok açık olarak görülebilir. Ya da "madem ki böyle hızlı bir değişim var, o halde ben de kendime ait olanların bir kısmını koruyayım" düşüncesini hayata geçirir. İşte bu nokta çok önemlidir.

Sanayi Müzelerinin bir başka ilginç yönü de, toplum içinde özellikle en genç kuşakların yaratıcı düşüncelerini harekete geçirmesi ve "yeni buluş yapma" heyecanını, ivmesini hızlandırmasıdır. Çünkü gerçekte bu gibi sanayi müzelerinin bir yan başlığı da "Bilim Müzesi"dir. Buralarda yer alan örnekler, gerçekte bilimsel araştırmaların ve gelişmelerin uygulamaya geçerek günlük hayatı biçimlendirmiş eserlerdir.

Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi'nin bu yönden, Türkiye'de koleksiyoncuları, müzecileri, sanayicileri, armatörleri, kısacası herkesi harekete geçireceğine inanıyorum.

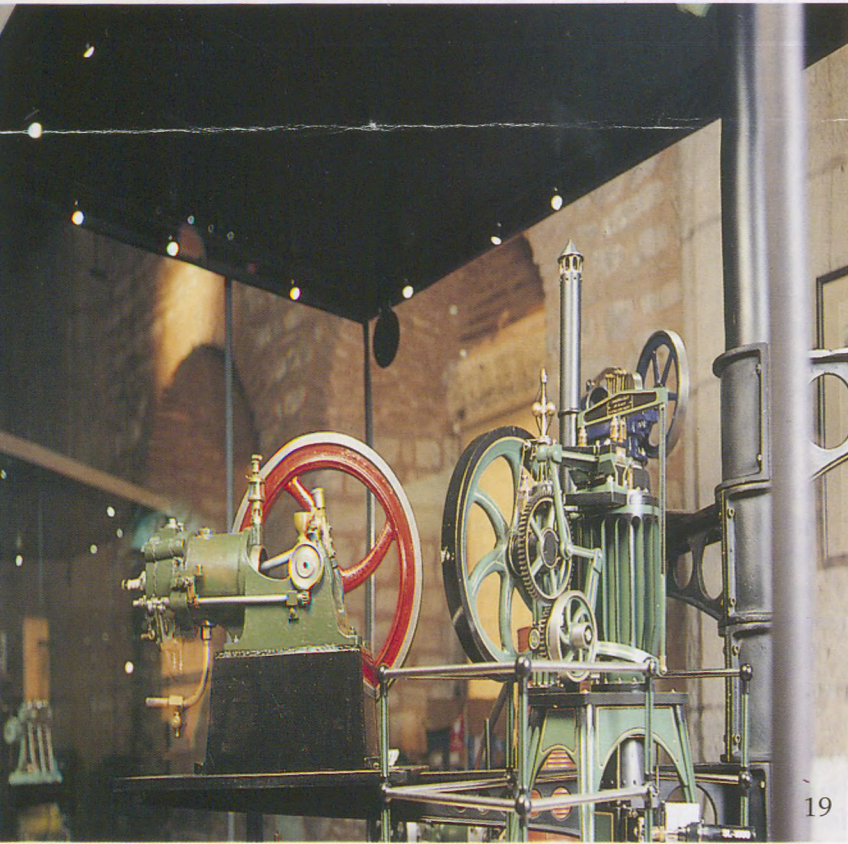
Böyle bir gelişim ise, sanayi tarihi mirasımızın kaybolmaktan kurtarılacak özenle korunmasını

17

18

19

20

da sağlayabilecek en doğru modelleri ortaya çıkaracaktır.

Unutmamak gerek, geleceğin sanayi koleksiyonunu oluşturmanın çok yalın bir yolu var: Bugünden çevreye dikkatle bakıp, doğru ve anlamlı ürünleri seçip, biraz uzunca beklemek gerekiyor. Sanayi tarihi'nin korunması düşüncesini, Türkiye'de ilk kez

böyle kapsamlı, sistemli ve özenli projeye, uluslararası normlarda hayata geçirdiği için, öncelikle Sayın Rahmi M. Koç'u ve tarihi "Lengerhane"yi müze olarak projelendirilip restore ederek, iç düzenlemesini ve donatımını başarıyla gerçekleştirerek böyle etkili bir sonuca ulaştıran herkesi kutlarım. □

17- Saat sanayi'nin bir dönemini gösteren kule saati örneği.

18-Sanayi Müzesi'nin denizcilikle ilgili bölümünde top sanayi'nin çeşitli tarihli örnekleri.

19- Sanayi Müzesi'nin "içten yanmalı" ve "sıcak havalı" makineler bölümünden örnekler.

20- Müze'nin bilimsel aletlerin gelişimini gösteren bölümünde sergilenen bazı örnekler.

*

